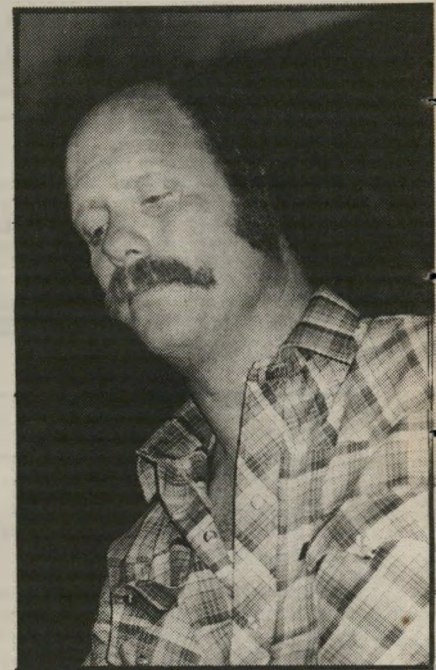

על הבימה ושפך את מרי שיריו באוזני הקהל שציפיה רדוכה ריתקה אותו למקומו הציפיה התמוססה לאיטה עם התקדמות מחוגי השעון. שכלב מאוחר עלתה הסופרת בעלת הקול הנרעד, יהודית הנדל, המשרה אוירת אבל — ואכן גם קראה קטע מסיפור שעניינו בית־קברות. אחריה עלה, בתורו, משורר, יורם כרמיר שמו, שהעיד על עצמו כי הוא מבית ג'אלה... זקנו היה לבן ורחב, לראשו חבש קאסקט, לבוש היה מיכנסיים קצרים. מראהו יוצא־הדופן לינה רמץ רק במרורה הכבויה של האירוע. אבל הוא פתח פיו ודיבר, ודיבר וסיפר וקרא, והפיל — כלי משים — שיממון גולג על הנאספים. "יותר נוח לישון במיטה", נשמעו הימיה מים של עייפות מפי הנוהרים אל פתח הציאה.

אם הצלחנו להתוודע מעט לאישיותו וליי חורו של הורביץ, אנחנו שלא היכרנו אותו, היה זה הודות לגבריאל מוקד שהעלה זיכרונות מראשית דרכו הספרותית; לבעל ה טור במערוב וחברו הטוב אמנון אברמוביץ, ששיעשע את הקהל בסיפורים על קשריו של

יאיר הורביץ: שנה למותו

יאיר הורביץ עם אנף החקירות במישרה; ליונתן גפן שהגיש קטע קטן ומרגש לזיכרו; לנחמס פרי ששימש מנחה סכלני ומסור מאין כמוהו — ולזוהירה חריפאי שקריאתה הנפלאה בשירי הורביץ העניקה לערב אחרים מר געו היפים ביותר.

שרה כין

כריב

למי מגיע העונש

סופו של הורן כריסטוף היין "ספריית פועלים"

זהו סיפורו של קיץ אחד בעיירת־מרפא במיזרח־גרמניה. הקיץ האחרון בו חנו שם ה צוענים. והקיץ שבסופו שם הורן קץ לחייו. אחרי כ־17 שנה משחזר כל אחד ממספרי הסיפור את שקרה לו בזמן ההוא. ובהזדמנות זו את חייו קודם לכן.

כל זה משמים מאוד. לכאורה התאבד הורן בגלל סיבות פוליטיות. למעשה מת כל אחד מהמספרים מהיים קטנוניים, משממים, אכזריים בקנה־מידה קטן, חסרי יופי, משמעות ואהבה.

וכמעט כל קורא ימות גם הוא מחוסר־עניין בספר ובגיבוריו. אם אלה וכאלה החיים במיזרח־גרמניה, אין כל פלא שצריך לבנות חומה כדי לעצור אנשים מלברוח משם. יש כאן כל הנוקשות, האכזריות והאפולוליות של הגרמנים באשר הם, בלי פרץ המעשים הגדול של "הנס הכל־כלי" או איזה מעשה אונס אחר.

רע ומר ומשמעם עד מוות. ועד הסוף אין אנו מבינים מה עניין הצוענים למותו של הורן. וגם לא מה משמעות מצא המחבר בכל ה סיפור. ולמה מצאו לנכון לתרגם רווקא אותו לעברית. וכיחיד — למי מגיע העונש לקרוא את הספר, חוץ מאשר למבקר המיסכן.

מילחמה ויאוש

מוצרט הקטן שלנו וולפגנג בורכרט הסדרה הפתוחה ("סימן קריאה", "הקיבוץ המאוחד", "מערב") תירגם גבריאל צורן

וולפגנג בורכרט נפטר כשהיה בן 26 בלבד. הוא היה סופר גרמני צעיר, ולא נהרג בקרב. אבל מת בגלל המילחמה. ובמותו, כמו רוב גיבורי סיפוריו, היה צעיר מאוד ביולר גית. אבל זקן וחכם ומיאוש.

במשך השנתיים שנתרו לו אחרי המילחמה שנה לחם בחזית הרוסית, חלה במחלה חשוכת־מרפא, הוחזר לחזית, נאסר בגלל דרי עותיו ושוב הוחזר לחזית, כתב את קובץ־ה סיפורים, שכולם עוסקים כמה שחווה בחייו הקצרים — בתי־סוהר, המילחמה והחזרה ממי נה. רק בסיפורו האחרון, שהוא מן העיונו, מוכרת גם המחלה.

עניין סיפורים מן העיונון הוא תמיד כע ייתי. אולי לא מיקרה הוא שסופר או משורר לא פיסס את שכתב בחייו. כאן ההחמצה גדולה, כי אין ספק שעל הספר היה להסתיים בסיפור "לאורך הרחוב הארוך־הארוך" — מר נולוג פרטי של סגן צעיר שחזר לכדו מהחזית בעוד שכל אנשי מחלקתו נותרו קבורים על־יד כפר קטן ברוסיה. זהו סיפור המסכם את שאין להבין ואין להוסיף אחריו.

מעולם אחר לגמרי, מיבשת אחרת ומזמן שונה, עולה הבזקה של הדימיון המפליא של הסיפורים במוצרט הקטן שלנו לסיפרו של האמריקאי ריימונד קארבר דבר קטן וטוב (יצא בעברית בהוצאת כתר). דבר קטן וטוב עוסק בדברים הלא־הרואיים והיוזיזימים ביותר. הסיפורים קצרים ונואשים. בורכרט עוסק בעניינים הקשים ביותר של הקיום ה אנשי, במאסר, במילחמה אבל באותה מידה של צימצום, של יאוש, ושל שימת הדגש על פרטים. הסיפור דבר קטן וטוב — על הורים שבנם נהרג בתאונת־דרכים — מסתיים בנחמה האנושית הפעוטה של האופה המביא להורים הכואבים לחמניה מתוקה, "דבר־קטן וטוב" כדבריו. סיפורו של בורכרט שן הארי, סיפורו של אסיר חסר־ניחומים ובודד, מסת יים כאשר הגיבור מצליח להגניב לתאו פרח שדה־ארי.

הוא נטל אותו בזהירות, כמו אהבה, אל ספל השתייה שלו, תחב שם את היצור הקטן והתשוש, ואחר־כך נזקק לכמה דקות — כל כך לאט התיישב פנים־אל־פנים עם הפרח שלו. הוא היה חופשי ומאושר כל־כך שהשליך מעל עצמו את כל מה שהעיק עליו: את המ אסר, הברידות, הרעב לאהבה, חוסר הישע, את עשרים ושתיים שנותיו, את העולם, את הנצרות — כן, גם את זה!

זהו ספר קשה לקריאה. רווקא הצימצום מביא את הכאב לידי צעקה. הרעב, הקור, הפי

העולם הבא

עורך פלד

לדוד משה היתה פרה

לא הספקנו להתאווש מסיפור החיפוש אחר צאצאי הפרה הכחולה של משה רבנו (זו שנעלמה לאחר היריקרב עם עלג הנאפופים הוהוב) וכבר מזמנות לנו צרות טובות אחרות. לדוד משה היתה פרה, אבל אנחנו נקדע באוון סידרת חרירים ציבעוניים. שנה עברתי סטגונות מאוד מתרגשת ובאה עלינו לטובה, בעזרת השם, השמש ועירי הצאן והבקר הקרושים המסניפים עשב בשדות הצייד הניצחיים של הפלנטה הזו.

לדוד משה היתה פרה. מן האפר הכחול שלה (ואם אינני טועה, בתוספת ליטר וחצי מים מינרליים, 200 גרם אבקת־אפייה, שש ביצים, שניים סוכר וחלב עמיד) מבקשים קוסמי ומעניי רבנות לרקוח את הצרי הקדוש שיטהר אותנו מכל עוולותינו כבואנו בשערי הבית התשיעי; אבל בינתיים, עד בוא המשיח על חמור צהוב, פרה כחולה או עפיפון סגול — צריך להתפרנס, לא?

אז כמה חבר־לך תפסו יוזמה והלכו לעשות קצת ג'ובות במטעי אבוקדו זרים, סו ווט? מה כל הרעש הזה מכמה טר"שים מיל" שהשתמשו בכישורי היריחות שרכשו בתקופת גששותם בצבא ונתנו ייעוץ לקרטל הבשמים באיזה חור דפוק ליד האמוזנאס? ומה עם כל הטר"שים מיל" (תמיד טר"שים מיל") שתרמו מניסיונם המיבצעי העשיר במשך שנים ארוכות לסינדיקטים של בונגוניירות, לתאגיד פיצוחים ולקונגלומראטים של חמוצים בכל מיני רבנות לרקוח את הצרי הקדוש שיטהר אותנו מכל עוולותינו כבואנו בשערי טובה לאימונים הידראוליים של קרטל הכננות כמדבר גובי וטר"שחבר אחר כבר אורז בדרוכו לאי קוקידפוקי, שם ייתן ייעוץ בנושא אריות־יאקום לסינדיקט מגלגלי היונים ומפריחי הקוביות, ואני ממתין ככיליון אוניים להזמנה הנכספת מטעם חבר הלצים של הציאה ציצי־פריצי לסידרת הרצאות מחתרתיות בנושאים חיוניים כמו: "ההיסטוריה כבטלה; דיאלקטיקה של התליכי בטדגב".

ואם כל זה לא חיובי — לא כשר — לא טוב — לא כסף, אני ליפשיץ. שנה עברית ברוכת חרירי אווון ציבעוניים מתרגשת ובאה עלינו. לדוד משה היתה פרה, רק שלא יבואו לכאן מומחים זרים, חס וחלילה, ללמד אותנו איך לכתוש אותה לאפר קודש כחול.

חד, הברידות, ההרג־ללא־תכלית — כל אלה מהווים את העולם שבו מסתובב הסופר, כמו פשר. האסיר בתאו, ללא סוף, ללא תיקוה וללא פשר.

אבל הסיפור, שהיה צריך להיות האחרון, "לאורך רחוב ארוך ארוך", שהוא גם הסיפור

מי מכיר חרוז לחירחור?

"שיבואו המשוררים הבודדים וה נאלמים־דודס בגבורה, שיבואו ויל־מדו איך עושים נעל, איך צדים דג, איך אוטמים גג, כי כל מה שהם עושים אינו אלא פיטפוט, מעונה, שותת־דם, מיואש, הוא פיטפוט בפני לילות מאי, בפני צעקות הקוקיה, בפני הכרבות הנכונות של העולם. כי מי מאיתנו, אהה, מי מכיר חרוז לחירחור של ריאה ירויה, חרוז לזי עקה בשעת הוצאה־לפועל. מי מכיר את המשקל, את המיקצב הנכון של מעשה אונס, מי מכיר את מישקלן של נביחות מקלעים, מי מכיר את ההברה לזעקת עינו של סוס מת ש נאלמה זה עתה, ובה השמיים אינם משתקפים עוד ואף לא הכפרים העור לים באש, לאיזה בית־דפוס יש סימן לאדמומית החלודה של קרון מש־אות, אותה אדמומית של שריפת עור לם, אותה אדמומית של דם יבש וק רוש על העור האנושי הלבן? לכו ה ביתה, משוררים, לכו אל הערות, צודו דגים, היטבו עצים ועשו את מעשה־הגבורה שלכם: שיתקו! הש־תיקו את צעקת הקוקיה של לבבכם הבודד, כי אין לה חרוז ואין לה מישקל, ושום דרממה, שום אודה, שום רומאן־פסיכולוגי אינם יכולים לשאת את צעקת הקוקיה, ואין מי־און ואף לא בית־דפוס שבידם הברה או סימן לזעם העולם חסר המילים שלך, לתאוות הכאב שלך, ליסורי אהבתך".

(מתוך "ואיש לא ידע לאן" לולפגנג בורכרט)

המסכם והארוך ביותר בספר, צריך להיכנס לקלטיקה של ספרות המילחמה. בארביס, רמי רק הם הסופרים שתיארו במאות עמודים את זועות המילחמה לא הצליחו לעלות על כמה העמודים של סופר צעיר זה.

"57 הם קברו ליד וורונש... אני נש־ארתי. אבל אני רעב... 57 באים מדי ערב לגרמניה. 9 מסגרי רכב. 2 גננים, 5 פקדי דרים, 6 סוחרים, 1 ספר, 17 איכרים, 2 מוסים, 6 פועלים, 1 מוסיקאי, 7 תלמידי בית־ספר... 57 שואלים אותי מדי לילה איפה הפלוגה שלך? בוורונש, אני אומר אז. קבורים, אני אומר אז. קבורים בו־רונש. 57 שואלים אחד אחד. למה? ו־57 פעמים אני נאלם".

וכאן ממשיך המחבר ומשלח את המתים להורים, וההורים הולכים איתם לכומר ול־ראשהיער ולמורה ושואלים "למה", עד שכור לם מגיעים לגנרל — "הגנרל לא מסתובב אפילו. ואז האבא רוצח אותו. והכומר? הכומר נאלם".

וכך הם ממשיכים עד שהגיעו לשר (מזכיר לכם משו בדבר "אחריות מינסטריאלית?"). השר נבהל מאוד ומתחבא מאחורי סל־משק אות ומרים כוס "להיי הדרום, הצפון, המזרח והמערב" (מזכיר לנו משהו?). אבל הוא, בני גוד לגנרל, עונה לשאלה "למה". "גרמניה, חברים, גרמניה! בגלל זה! ואו מסתובבים 57 באלם. שעה ארוכה ובלם. הם מביטים לך רום, לצפון, למזרח ולמערב. ואחר־כך הם שואלים חרש: גרמניה! בגלל זה! ואו מסתר בכים 57. ואינם פונים עוד לאחור. ושכבבים שוב בקיברם ליד וורונש." (ע' 139)

ומה יש לקרוא לומר אחרי זה? אלא אולי לחזור ולצטט מתוך הסיפור "ואיש לא ידע לאן". "כי אנחנו נרדמנו כנראה לרחש בתים מתמוטטים (אהה), משורר, אין לך מילה ליפ־חתם של בתים גועועים? נרדמנו לקול שאגת פגזים (לאיזה בית־דפוס יש סימן לצעקה מתכתית זו?), ונרדמנו לאנחתם של אסירים ונערות שנאנסו (מי מכיר חרוז לכך, מי מכיר את המיקצב)... (עמ' 120)

ואנחנו שאנחנו חסרים גם את המילים גם את הרפוס וגם את המיקצב, יכולים רק לקרוא ולשתוק.

רעייה הרניק

עורך נתן זך